

***Restatements* – koncepcja i zastosowanie**

Abstrakt

Restatements mają mocne amerykańskie korzenie, ale dzisiaj pojęcie to znajduje zastosowanie w projekcie ReNEUAL, którego celem jest racjonalizacja, wyjaśnienie, a nawet ulepszenie prawa administracyjnego Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe

restatements, prawo administracyjne Unii Europejskiej, ReNEUAL.

Termin *restate* znaczy „formułować ponownie w inny sposób”, tzn. w sposób bardziej zrozumiały, przekonujący i użyteczny. W naukach prawnych chodzi – co oczywiste – o przeformułowanie prawa (*restating the law*). Efektem procesu przeformułowywania są tytułowe *restatements*, przybierające w konkretnym przypadku postaci kodeksu modelowego (*model rules*), ustawy modelowej (*model law*), standardów (*standards*) czy najlepszych praktyk (*best practices*). Rzecz jasna, sformułowanie i zaproponowanie dobrych *restatements* wymaga wcześniejszego istnienia bogatego materiału źródłowego do analizy i ponownego sformułowania, czyli *statements*. Im więcej różnorodnych *statements*, tym łatwiej (paradoksalnie czasami trudniej) o *restatements*.

Restatements na gruncie prawnym mają mocne amerykańskie korzenie i konotacje. Ponowne sformułowanie prawa (*a restatement of the law*) w Stanach Zjednoczonych Ameryki dokonywane jest przez Amerykański Instytut Prawa (The American Law Institute – ALI) i tradycyjnie oznacza konsolidację zasad prawa w danym obszarze w celu wyraźnego zwiększenia jasności, spójności i prostoty prawa, co bez *restatements* nie zostałoby osiągnięte. Konsolidacja taka w żadnym jednak przypadku nie jest równoznaczna z prawem pozytywnym (*restatements* nie są zestawem obowiązujących przepisów prawnych). Zasadniczą wartość *restatements* widzi się w USA w tym, że dostarczają one sądom orientacji w tym, co one robią, to znaczy w rozwoju i stosowaniu przez nie prawa (*in guiding courts in their development of the law and their adjudication of individual disputes*). Przy czym cechą *restatements* jest i powinna być wierność wobec istniejącego prawa sędziowskiego. Innymi słowy, *restatements* nie mogą powiedzieć czegoś, czego sąd nie powiedział, co jednak nie wyklucza niewielkiej ich nowości: *certain degree of innovation*. *Restatements* są tym, co powiedziała większość sądów (*the majority view*), a tylko wyjątkowo mniejszość sądów (*the minority view*), mianowicie wtedy, jeżeli mniejszość posługuje się lepszą

zasadą. Skuteczne *restatements* pomagają sądom osiągnąć zbieżność orzeczeń i to zarówno w obszarze ich własnej jurysdykcji, jak i w relacji do innych jurysdykcji (działalności orzeczniczej w innych stanach: *with the decisional law of sister-state jurisdictions*)¹. Zakres zbieżności orzecznictwa zależy oczywiście od tego, czy prawo stanowione (*the enacted law*) w danej jurysdykcji na nią zezwala.

Restatements pojawiły się w Stanach Zjednoczonych Ameryki w tych obszarach, w których istniejące prawo było głównie prawem sędziowskim (*judge-made law*), a nie prawem stanowionym (*statutory law*), a rozstrzygane sprawy należały do jurysdykcji stanów, a nie federacji, jako że połączenie tych cech (ilościowa przewaga *common law* nad prawem ustawowym oraz prawa stanowego nad federalnym) niosło ze sobą ryzyko materialnej rozbieżności prawnej w obrębie i w poprzek stanowych jurysdykcji. Z czasem sytuacja uległa zmianie i dzisiaj *restatements* w USA nie są tym, czym były kiedyś, to znaczy dzisiaj dotyczą bardziej prawa federalnego niż stanowego (przykładem są *restatements* dotyczące ustawy o międzynarodowym arbitrażu handlowym: Restatement of the U.S. Law of International Commercial Arbitration), a nadto nie są ograniczone całkowicie do prawa sędziowskiego, chociaż orzecznictwo (*case law*) interpretujące relewantne ustawy i traktaty międzynarodowe jest ciągle bardzo liczne. W następstwie tych zmian termin *restatements* jest dzisiaj używany w USA w szerszym znaczeniu i oznacza: „każde przedsięwzięcie, które prowadzi do tego, że zasady prawne w określonym obszarze zostają przedstawione w jasny i systematyczny sposób w celu promowania spójnego rozumienia i stosowania prawa” (*any exercise by which the legal principles governing a given field are set forth in a clear and systematic fashion with a view to promoting a consistent understanding and application of the law*)².

Znaczenie i wartość *restatements* widzi się także w ich klarownej i użytecznej architekturze, która na ogół sprowadza się do trzyczęściowej struktury: *blackletter*, *comments* oraz *reporters' notes*. Część pierwsza: *blackletter* zawiera zasady, których stosowania oczekuje się od sądów w sprawach, które znajdują się w zakresie *restatements*, chociaż – podkreślmy raz jeszcze – zasady te nie są prawem. Druga część: *comments* przedstawia w eksplanacyjny sposób podstawowe przesłanki oraz polityczne wybory (*policy choices*), które „kazały” twórcom *restatements* (*the drafters*) sformułować zasady o określonej treści (*the blackletter text*). Wreszcie najobszerniejsza część trzecia – *reporters' notes* – wskazuje uwzględnione przez twórców *restatements* źródła, w tym

¹ Tak też widzi znaczenie *restatements* R. Tokarczyk, wskazując, że „[d]la unifikacji prawa amerykańskiego mają poważne znaczenie kompilacje, czy też nieoficjalne jego kodyfikacje zwane *Restatements*”: R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Kraków 1998, s. 38. Autor podkreśla, że *restatements* „różnią się od kodyfikacji wprowadzającej nowe prawo”, *ibidem*.

² G.B. Bermann, *A restatement of European administrative law: problems and prospects*, [w:] S. Rose-Ackerman, P.L. Lindseth, (ed.), *Comparative Administrative Law*, Cheltenham 2010, s. 598.

konsultowane autorytety, stanowiąc tło pozwalające zrozumieć stanowiska, które zostały przyjęte w zasadach (*adopted by the blackletter*) i wyjaśnione w komentarzach (*explained in the comments*).

Koncepcja *restatements*, mając amerykańską genezę i historię, znalazła zastosowanie także w Europie, a w szczególności w Unii Europejskiej (dalej UE) w obszarze administracji i prawa administracyjnego, gdzie termin *restatements* jest używany we wskazanym powyżej szerszym rozumieniu i oznacza każde przedsięwzięcie, którego celem jest racjonalizacja, wyjaśnienie, a nawet poprawienie (*improvement*) prawa administracyjnego UE³. Uzasadnienie zastosowania koncepcji *restatements* w UE wydaje się dość oczywiste, jako że UE jest olbrzymim projektem regulacyjnym (*a vast regulatory enterprise*). Dzięki aktom prawa pierwotnego i wtórnego instytucje, organy, urzędy i agencje UE korzystają z licznych kompetencji do stanowienia prawa (*rulemaking authority*) oraz do podejmowanie decyzji indywidualnych (*authority to render individualized decisions*). Ta kombinacja władzy prawodawczej i orzeczniczej (*rulemaking and adjudicatory power*) sprawiła, że UE stała się areną intensywnej, często innowacyjnej działalności w zakresie prawa administracyjnego, a zwłaszcza procedur administracyjnych. Rozwój europejskiego proceduralnego prawa administracyjnego ma jednak swoją cenę w postaci, z jednej strony, proliferacji sektorowych reżimów proceduralnych, a z drugiej – braku horyzontalnej legislacji proceduralnej w postaci obowiązującego kodeksu procedury administracyjnej UE⁴ i ogólnych standardów procedury administracyjnej oraz jej kontroli, co zagraża przejrzystości i prawomocności prawa UE, a nawet stanowi zagrożenie dla samej UE, opierającej się na rządach prawa⁵. Uświadomienie sobie tych zagrożeń stało się impulsem do naukowych inicjatyw mających przynieść możliwie największe wyczerpujące i systematyczne rozumienie prawa administracyjnego UE, w tym w postaci modelu kodeksu postępowania administracyjnego UE: *a restatement of EU administrative law*⁶. Zadanie to obecnie realizuje sieć badawcza prawa administracyjnego UE (Re-

³ Należy podkreślić, że w UE duża część prawa administracyjnego do przeformułowania jest prawem z poziomu unijnego, obejmującym prawo stanowione (zarówno *hard law*, jak i *soft law*), a także orzecznictwo sądów europejskich. Przedmiot *restatements* w UE i obiekt (wcześniejszych) *restatements* w USA zatem się różnią. Chociaż dzisiaj mniej niż w przeszłości, gdy prawo administracyjne w USA było zdominowane przez prawo stanowe, a nie federalne, oraz przez prawo sędziowskie, a nie stanowione.

⁴ Wśród horyzontalnych instrumentów o międzysektorowym zastosowaniu można wskazać m.in. rozporządzenie w sprawie unijnych agencji wykonawczych: rozporządzenie Rady (WE) nr 58/2003 z dnia 19 grudnia 2002 r. ustanawiające statut agencji wykonawczych, którym zostaną powierzone niektóre zadania w zakresie zarządzania programami wspólnotowymi (Dz. U. UE L 011 z 16.01.2003 r. P. 0001–008).

⁵ Na temat rządów prawa w UE zob. J. Jeżewski, *Zasada rule of law jako aksjologiczne kryterium działania administracji państw członkowskich Unii Europejskiej*, [w:] J. Sługocki (red.), *Dziesięć lat polskich doświadczeń w Unii Europejskiej. Problemy prawnoadministracyjne*, t. I, Wrocław 2014, s. 15 i n.

⁶ W doktrynie europejskiego prawa publicznego już od dłuższego czasu toczy się debata, czy podstawowe reguły i zasady procedury administracyjnej, które muszą być przestrzegane zarówno przez administrację UE, jak i administracje krajów członkowskich w trakcie implementacji prawa UE, powinny być skodyfikowane na poziomie UE. Debata ta rozpoczęła się pod koniec lat 80. XX w. w na-

search Network on EU Administrative Law – ReNEUAL), która grupuje przedstawicieli nauki europejskiego prawa administracyjnego, a zainicjowana została przez H.C.H. Hofmanna i J.P. Schneidera w 2009 r. w celu prowadzenia badań nad prawem administracyjnym UE pojmowanym jako „ogół przepisów i zasad regulujących implementację polityk UE przez instytucje UE i kraje członkowskie” (*the body of rules and principles governing the implementation of EU policies by EU institutions and Member States*). Potrzeba prowadzenia badań i opracowania *restatements* została syntetycznie wskazana w dokumentach sieci w postaci następującej diagnozy: „Prawo administracyjne UE rozwija się wraz z przyjmowaniem kolejnych polityk (*on a policy-by-policy basis*) w sposób, który jest niesystematyczny i nieprzejrzysty”⁷. Efektem pracy sieci jest model kodeksu postępowania administracyjnego UE (*The ReNEUAL Model Rules on EU Administrative Procedure*), który został opracowany w latach 2009–2014 „w celu wzmocnienia zasad ogólnych prawa UE i zidentyfikowania na podstawie badań porównawczych najlepszych praktyk w obszarach różnych specyficznych polityk UE” (*to reinforce general principles of EU law and identify – on the basis of comparative research – best practices in different specific policies of the EU*)⁸.

Restatements (zestaw najlepszych praktyk) prawa administracyjnego UE mają być materiałem służącym organom administracyjnym i sądom do sformułowania reguły decyzji w sprawach przez nie rozstrzyganym, co oznacza, że mogą także znaleźć zastosowanie w kształtowaniu standardów kontroli i nadzoru nad administracją. Nie jest to jednak ich jedyny cel. *Restatements* mogą także znaleźć zastosowanie w procesie prawodawczym, dostarczając stosownych wzorców i rozwiązań, a nadto eliminując potrzebę szczegółowych i potencjalnie niespójnych regulacji procedury administracyjnej. Stanowią one swoisty przewodnik dla funkcjonariuszy różnych szczebli w procesach formułowania i implementacji prawa i polityk UE. Mogą także promować współpracę w rosnącej liczbie regulacji prawnych, wymagających do swojej realizacji istnienia wspólnej (dzielonej, kompozytowej, zintegrowanej itp.) administracji ze szczebla unijnego i państw członkowskich. Mogą wreszcie stanowić źródło jasnej i spójnej terminologii dla tych, którzy prawo stanowią, i dla tych, którzy prawo stosują. Mogą być pomocne, a nawet niezastąpione w akademickiej działalności dydaktycznej i badawczej, w tym w pracach porównawczych z zakresu administracji i prawa administracyjnego.

Istotną kwestią do rozstrzygnięcia w przypadku opracowywania *restatements* prawa administracyjnego UE (modelu kodeksu postępowania administracyjnego UE) jest ich zakres. Pojawia się tutaj pytanie, czy *restatements* powinny dotyczyć przyjmowania

stępnym znaczącego wzrostu władzy wspólnotowej, jaki przyniósł Jednolity Akt Europejski. Później zintensyfikowało ją przyjęcie traktatu z Maastricht oraz wejście w życie traktatu z Lizbony.

⁷ Zob. materiały dostępne na stronie sieci: <http://renewal.eu/> [dostęp: 15.03.2016 r.].

⁸ *Ibidem*.

aktów ustawodawczych, a także aktów nieustawodawczych bezpośrednio opartych na traktatach oraz aktów delegowanych i aktów wykonawczych. Stanowienie prawa nie jest administrowaniem, ale wskazane akty można postrzegać jako instrumenty administracyjne w formie prawodawczej, a zatem są argumenty na rzecz objęcia przez model kodeksu postępowania administracyjnego UE także procedury ustawodawczej. Inne istotne tutaj pytanie dotyczy tego, czy sądownictwo UE można ujmować jako instytucję administracyjną. *Prima facie* nie, ale przyjmując szerszą perspektywę, można zauważyć, że administracja prawem UE należy nie tylko do instytucji politycznych i administracyjnych, ale także do sądowniczych. Wystarczy wskazać, że sądy unijne, i oczywiście sądy krajowe, regularnie dokonują sądowej kontroli działań administracji, a takie kwestie, jak dostępność, zakres i kryteria sądowej kontroli administracji oraz odpowiedzialność pracowników administracji za bezprawne i szkodliwe działania należą w państwach członkowskich do rdzenia prawa administracyjnego i stosownych procedur administracyjnych. Dlaczego zatem sądowa kontrola administracji nie miałyby być przedmiotem *restatements* prawa administracyjnego UE? W każdym razie, tak czy inaczej określony zakres *restatements* wymaga operacjonalizacji przez strukturalizację, pozwalającą kwalifikować bogactwo i różnorodność procesów administracyjnych w UE. Sieć ReNEUAL wyróżniła w ramach procedur obejmujących całą działalność administracyjną sześć następujących typów tejże działalności: 1) wydawanie przepisów przez organy administracji, 2) wydawanie decyzji w sprawach indywidualnych, 3) zawieranie umów przez organy administracji, 4) wzajemną pomoc i współpracę między organami administracyjnymi oraz 5) administracyjne zarządzanie informacjami⁹.

Kolejną ważną kwestią do rozstrzygnięcia w przypadku opracowywania *restatements* prawa administracyjnego UE (modelu kodeksu postępowania administracyjnego UE) jest ich rozciągnięcie na procesy administracyjne w państwach członkowskich. Znaczenie tej kwestii wynika z tego, że znaczna część działalności regulacyjnej oraz większość działalności orzeczniczej opierającej się na traktatach i prawodawstwie unijnym jest prowadzona nie na szczeblu unijnym, lecz w państwach członkowskich i ich politycznych (samorządowych) częściach składowych. Jednocześnie UE, mimo powierzenia implementacji prawa państwom członkowskim i ich funkcjonariuszom, pozostaje zainteresowana zapewnieniem skuteczności i sprawiedliwości procedur administracyjnych, za pomocą których państwa członkowskie implementują prawo i polityki UE. Oczywiście jest również zainteresowanie UE zapewnieniem, że procedury te są jasne, jednolite i przewidywalne we wszystkich państwach członkowskich. Zasadne wydaje

⁹ Zob. *ReNEUAL. Model kodeksu postępowania administracyjnego Unii Europejskiej*, zespół redakcyjny: M. Wierzbowski, H.C.H. Hofmann, J.-P. Schneider, J. Ziller [*et al.*], red. wyd. pol.: M. Wierzbowski, A. Kraczkowski, Warszawa 2015.

się więc stanowisko, że przedmiotowe *restatements* powinny obejmować nie tylko działalność regulacyjną i wykonawczą na szczeblu unijnym, ale także implementację prawa UE na szczeblu państw członkowskich¹⁰. Kwestia ta jest jednak delikatna i wymaga starannego przemyślenia, jako że czym innym jest redukcja złożoności prawa UE i jednolitość jego stosowania, a czym innym harmonizacja krajowych systemów prawa administracyjnego, której *nota bene* projekt sieci ReNEUAL nie zakłada. Nikt także nie przyjmuje, że *restatements* miałyby wskazywać państwom członkowskim sposób stosowania prawa czyisto krajowego, jako że zasady dotyczące stosowania prawa krajowego są domeną tego prawa¹¹. Z drugiej strony, byłoby rzeczą nierealistyczną oczekiwać, że funkcjonariusze państw członkowskich przestrzegają jednego zestawu procedur administracyjnych w trakcie stanowienia i implementacji prawa UE, a innego w trakcie stanowienia i implementacji prawa krajowego. Jednym z możliwych rozwiązań tego problemu jest europeizacja krajowych systemów prawa administracyjnego, która w konkretnym przypadku może być oparta na atrakcyjności rozwiązań europejskich, a zatem może być nienarzucona, lecz dobrowolna¹². Nie do przecenienia jest tutaj oczywiście rola zasad ogólnych prawa UE dotyczących implementacji prawa UE w państwach członkowskich, które to zasady prawnie nie mogą być wyłączone.

Opracowanie *restatements* prawa administracyjnego UE (modelu kodeksu postępowania administracyjnego UE) wymaga także uwzględnienia ich relacji z prawem pozytywnym, które je ogranicza i z którym – pomimo dążenia do jego racjonalizacji i poprawy – muszą być zgodne. Sytuacja jest tutaj o tyle trudna, że prawo administracyjne UE stanowi złożoną sieć często bardzo szczegółowych przepisów prawnych zawartych zarówno w aktach prawa pierwotnego, jak i prawa wtórnego. Każdy z tych aktów w mniejszym lub większym stopniu ogranicza innowacyjność i ulepszenia, które *restatements* czy ich twórcy chcieliby wprowadzić. Opracowanie *restatements* zgodnych z prawem pozytywnym UE nie jest zatem proste, a już na pewno nie może być działaniem mechanicznym. Tylko wiedza, zdrowy osąd i pomysłowość twórców *restatements* pozwolą zidentyfikować luzy (swobodę), na które pozwalają przepisy istniejącego pra-

¹⁰ W czasie konferencji *Towards an EU administrative procedure law?* zorganizowanej w Parlamencie Europejskim w Brukseli w dniach 15–16 marca 2012 r. przez Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich i sieć ReNEUAL P. Craig powiedział, że bez rozciągnięcia obowiązującego unijnego kodeksu postępowania administracyjnego na administracje krajowe skuteczność (*efficacy*) działań podjętych na rzecz opracowania kodeksu będzie wątpliwa. Jako argument na rzecz takiego stanowiska wskazał na dominację w UE procedur złożonych i administracji wspólnej.

¹¹ Prawodawstwo UE jak dotychczas powstrzymuje się od wskazywania państwom członkowskim konkretnych sposobów podejmowania decyzji w trakcie wykonywania mandatu prawnego UE. Można tu przywołać pojęcie dyrektywy, której istota polega na pozostawieniu państwom członkowskim uznania w określeniu środków osiągnięcia celów prawodawstwa UE przyjmującego formę właśnie dyrektywy.

¹² Zob. J. Supernat, *Europejska przestrzeń administracyjna (zarys problematyki)*, [w:] Z. Janku [et al.] (red.), *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2005, s. 78 i n.

wa pozytywnego. W efekcie prawomocność i użyteczność *restatements* zależy od umiejętności ich twórców w tymże zakresie.

Opracowanie *restatements* prawa administracyjnego UE (modelu kodeksu postępowania administracyjnego UE) wymaga wreszcie zmierzenia się z wyjątkową proceduralną złożonością prawa administracyjnego UE. Wśród przyczyn tej złożoności należy wskazać wysoce sektorowy rozwój procedur administracyjnych w UE, w szczególności w odniesieniu do podejmowania decyzji indywidualnych. Przy czym procedury przyjęte w poszczególnych sektorach z zasady nie mają postaci ogólnych kodeksów proceduralnych. Brak proceduralnej standaryzacji w ramach sektorów i eklektyzm administracyjnego prawa procesowego UE sprawiły, że unijny proces administracyjny stał się wysoce zróżnicowany. Zróżnicowanie to utrzymuje się nawet mimo znaczących unifikacji horyzontalnych związanych z racjonalizacją struktur komitologicznych¹³ i prób unifikacji w strukturze unijnych agencji¹⁴ i ich sieci¹⁵. Co więcej, istnieje nie tylko potrzeba opracowania *restatements*, które obejmowałyby komitologię i funkcjonowanie agencji unijnych, ale także *restatements*, które obejmowałyby rosnącą liczbę procedur kompozytowych (*composite procedures*), czyli procedur wieloetapowych z udziałem podmiotów administracyjnych z różnych jurysdykcji. Kooperacja proceduralna zachodzi tutaj pionowo między organami UE i organami państw członkowskich, a także poziomo między organami różnych państw członkowskich. Dochodzi do niej także w układzie trójstronnym angażującym organy różnych państw członkowskich i UE. Ostateczną decyzję w procedurze kompozytywnej wydaje albo organ UE, albo organ państwa członkowskiego (często ze skutkiem transterytorialnym – *trans-territorial effect* i pozaterytorialnym – *extra-territorial effect*, w tym sensie, że decyzja podjęta przez państwo członkowskie na podstawie prawa UE obowiązuje poza granicami tego państwa, a nawet poza granicami UE), ale jest ona oparta na jednej procedurze z bardziej lub mniej sformalizowanym wkładem z różnych szczebli¹⁶. Do różnorodności proceduralnej wynikającej z wie-

¹³ Zob. P. Craig, *EU Administrative Law*, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 109 i n. oraz M. Szapiro, *Comitology: the ongoing reform*, [w:] H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, (ed.), *Legal Challenges in EU Administrative Law. Towards an Integrated Administration*, Cheltenham 2009, s. 89 i n.

¹⁴ Przy czym rozwój (wzrost liczby) agencji można różnie oceniać, zob. P. Craig, *op. cit.*, s. 140 i n. oraz M. Everson, *Agencies: the 'dark hour' of the executive?*, [w:] *Legal Challenges...*, s. 116 i n.

¹⁵ Zob. H.C.H. Hoffmann, G.C. Rowe, A.H. Turk, *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford 2011, s. 285 i n., a także J. Supernat, *Sieci administracyjne w Unii Europejskiej*, [w:] R. Grzeszczak, A. Szczerba-Zawada (red.), *Prawo administracyjne Unii Europejskiej*, Warszawa 2016, s. 101 i n.

¹⁶ Tak procedury kompozytowe określa H.C.H. Hoffmann. Zob. H.C.H. Hoffmann, *Composite decision making procedures in EU administrative law*, [w:] *Legal Challenges...*, s. 136–137 oraz H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, *Legal challenges in EU administrative law by the move to an integrated administration*, [w:] *Legal Challenges...*, s. 365–366. *Nota bene* procedury kompozytowe podważają tradycyjny model administracji UE w postaci federalizmu wykonawczego (*executive federalism*), zgodnie z którym administracja w UE jest systemem dwuszczeblowym (*a two-level system*), w którym do szczebla unijnego należy stanowienie prawa, a do szczebla państw członkowskich realizacja prawa i polityk unijnych w drodze krajowego prawodawstwa i krajowych środków administracyjnych.

loetapowości i wieloszczeblowości oraz tworzenia struktur i procedur *ad hoc* przyczynia się jeszcze otwarta metoda koordynacji (*open method of coordination*), która stanowi alternatywę dla tradycyjnego hierarchicznego prawodawstwa, pozwalając na znaczną różnorodność podejmowania decyzji¹⁷. Opracowanie *restatements* prawa administracyjnego UE dodatkowo komplikuje mocne międzynarodowe i globalne zaangażowanie UE, znajdujące wyraz w uczestnictwie podmiotów unijnych w międzynarodowych reżimach regulacyjnych i wykonawczych¹⁸. Pojawia się tutaj istotne pytanie o sposób regulacji tej aktywności podmiotów UE. Być może właściwym instrumentem byłoby nie *hard law*, lecz *restatements*. Nie byłoby to łatwe, ale otwierałoby przed *restatements* nowy obszar zastosowania.

Restatements – Concept and Applications

Abstract

Restatements have a decidedly American origin but these days the concept finds its application in the ReNEUAL project whose aim is to rationalize, clarify and, on the margins, to improve European Union administrative law.

Keywords

restatements, European Union administrative law, ReNEUAL.

Wykaz literatury

- Bermann G.A., *The emergence of transatlantic regulation*, [w:] H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, (ed.), *Legal Challenges in EU Administrative Law. Towards an Integrated Administration*, Cheltenham 2009
- Bermann G.B., *A restatement of European administrative law: problems and prospects*, [w:] S. Rose-Ackerman, P.L. Lindseth, (ed.), *Comparative Administrative Law*, Cheltenham 2010
- Craig P., *EU Administrative Law*, Oxford 2012
- Everson M., *Agencies: the 'dark hour' of the executive?*, [w:] H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, (ed.), *Legal Challenges in EU Administrative Law. Towards an Integrated Administration*, Cheltenham 2009
- Hoffmann H.C.H., *Composite decision making procedures in EU administrative law*, [w:] H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, E. Elgar (ed.), *Legal Challenges in EU Administrative Law. Towards an Integrated Administration*, Cheltenham 2009
- Hoffmann H.C.H., Turk A.H., *Legal challenges in EU administrative law by the move to an integrated administration*, [w:] H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, (ed.), *Legal Chal-*

¹⁷ Na temat otwartej metody koordynacji zob. szeroko P. Craig, *op. cit.*, s. 181 i n.

¹⁸ Zob. G.A. Bermann, *The emergence of transatlantic regulation*, [w:] *Legal Challenges...*, s. 168 i n.

- lenges in EU Administrative Law. Towards an Integrated Administration*, Cheltenham 2009
- Hofmann H.C.H., Rowe G.C., Turk A.H., *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford 2011
- Jeżewski J., *Zasada rule of law jako aksjologiczne kryterium działania administracji państw członkowskich Unii Europejskiej*, [w:] J. Sługocki (red.), *Dziesięć lat polskich doświadczeń w Unii Europejskiej. Problemy prawnoadministracyjne*, t. I, Wrocław 2014
- ReNEUAL. Model kodeksu postępowania administracyjnego Unii Europejskiej*, zespół redakcyjny: M. Wierzbowski, H.C.H. Hofmann, J.-P. Schneider, J. Ziller [et al.], red. wyd. pol.: M. Wierzbowski, A. Kraczkowski, Warszawa 2015
- Supernat J., *Europejska przestrzeń administracyjna (zarys problematyki)*, [w:] Z. Janku [et al.] (red.), *Europeizacja polskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2005
- Supernat J., *Sieci administracyjne w Unii Europejskiej*, [w:] R. Grzeszczak, A. Szczerba-Zawada (red.), *Prawo administracyjne Unii Europejskiej*, Warszawa 2016
- Szapiro M., *Comitology: the ongoing reform*, [w:] H.C.H. Hoffmann, A.H. Turk, (ed.), *Legal Challenges in EU Administrative Law. Towards an Integrated Administration*, Cheltenham 2009
- Tokarczyk R., *Prawo amerykańskie*, Kraków 1998

